

Göz Bankası Nasıl Kurulur*

Sadık Şencan, Harun Bilen, Fırat Helvacıoğlu, Hasan Oğuzhan,
Bülent Korkmaz, Seçil Özdemir

Sağlık Bakanlığı, Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi Göz Bankası, İstanbul

ÖZET

Göz bankası nasıl kurulur

Herhangi bir nedenle saydamlığını ve fonksiyonunu kaybeden kornea ölüden alınan kornea ile değiştirilir. Morgdaki ölüden alınan korneanın ameliyathanede alıcının gözüne takılincaya kadar yaptığı bu yolculuk, hukuki ve bilimsel bir disiplin içinde gerçekleşir. Göz hekimine bu disiplin içinde korneayı sağlayan kuruluş Göz Bankası'dır.

Bu yazının amacı, bu kuruluşları tanıtmak, kornea ihtiyacı olan bir göz hekimini yasalara karşı koruyarak bilimsel bir şekilde hazırlanmış korneayı nasıl temin edeceğini hatırlatmaktır.

Anahtar kelimeler: Göz bankası, doku kaynağı merkezi, kornea nakli merkezi

ABSTRACT

How to found an eye bank

The cornea which has lost its function and transparency by any reason is changed with cornea taken from a dead body. The journey of cornea from the time it is taken from a dead body in a morgue up to the time it is placed into the recipient's eye in an operating room takes place in a legal and scientific discipline. The foundation which provides the cornea to the ophthalmologist in this discipline is the eye bank.

The aim of this article is to introduce these foundations to the ophthalmologist and review how to get a scientifically prepared cornea while protecting the ophthalmologist from prosecution.

Key words: Eye bank, the center of tissue source, cornea transplantation center

Bakırköy Tıp Dergisi 2005;1:45-47

*TOD İstanbul Şubasının Ocak 2003 aylık toplantısında tebliğ edilmiştir.

GİRİŞ

Son yirmi yılda ön segment ve katarakt cerrahisinde Srefraktif amaçlı baş döndürücü gelişmeler yaşandı ve yaşanmaya da devam etmektedir. Bu gelişmelerden direkt veya indirekt olarak en çok kornea etkilenmektedir.

Bu değişimlerde öğrenme sürecine giren her oftalmolog, en az bir iki kornea dokusunun fonksiyonunu kaybettiğini gördü. Bu sebeple yeni bir korneaya ihtiyaç duydu.

Ülkemizde yaklaşık 80 yıldır keratoplasti ameliyatı yapılmaktadır (1). 1979 yılına kadar organ ya da doku alınmasına ait bir yasa yoktu. Sahipsiz cenazelerden glob alarak keratoplasti yapan birçok göz hekimi Türk Ceza Ka-

nunu'nun değişik maddelerine dayanılarak adli takibata maruz kalmışlardır. Ancak bu işlemlerde insan sağlığı ön planda tutulduğu için Yargıtay cezalandırmayı düşünmemiş ve mahkumiyet kararı vermemiştir.

İlk defa 29.05.1979 tarih ve 2338 sayılı ile yayımlanan "organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve nakli hakkındaki kanun" adını taşıyan yasa ile keratoplasti yapabilmeye yasal engeller kalkmıştır ve daha sonra 21.01.1982 tarih 2594 sayılı yasa ile 14. maddenin başlığı ve aynı maddenin 4. fıkrası değiştirilmiştir. Böylece donör kornea almada hiçbir engel kalmamıştır. Bu fıkra "aksine bir vasiyet yoksa kornea gibi ceset üzerinde değişiklik yapmayan kısımlar alınabilir." demekte ve cenaze yakınlarının rızasına gerek kalmamaktadır. YTCK 91. maddesi ile aynı haklar korunmuş, sadece para ve hapis cezaları arttırılmıştır (2).

Daha sonra da 26.02.2001 tarih 1832 sayılı Sağlık Bakanlığı oluru ile bu yazıya dayanılarak bir yönerge hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu yönerge ile ülkemizde modern tıbbın gereklerine uygun Göz Bankaları kurulması çığırını açılmıştır (3).

Yazışma adresi / Address reprint requests to: Doç. Dr. Sadık Şencan
S.B. Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi Göz Bankası, İstanbul - Turkey

Telefon / Phone: +90-212-530-6360

Faks / Fax: +90-212-529-0429

Elektronik posta adresi / E-mail address: sadiksencan@yahoo.com

Geliş tarihi / Date of receipt: 28 Ekim 2005 / October 28, 2005

Kabul tarihi / Date of acceptance: 5 Aralık 2005 / December 5, 2005

Bu yönerge; cenazeden glob veya globun bir kısmını alma, işleme, tetkik yapma ve ihtiyacı olan hekimlere dağıtma hakkını Göz Bankaları'na vermiştir.

Geçiş dönemi olarak 01.01.2005 tarihine kadar süre tanınmıştır. Bu tarihe kadar bu iş ile uğraşan tüm Göz Bankaları ve kişiler, kendilerini bu yönergeye göre hazırlamak ve yenilemek zorundadırlar. Bu tarihten sonra açılışı bakanlıkça onaylanmayan hiçbir banka veya kişi cenazeden organ veya doku alamayacaktır. Alanlar ise Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerine göre takibata uğrayacaklardır.

Ayrıca ihtiyacı olan korneayı ruhsatsız bankadan, kişilerden ve yurt dışından kendileri temin eden göz hekimleri de yasalar karşısında suçlu duruma düşeceklerdir.

Bundan sonraki bölümde de yönerge özetlenecek ve bir göz hekimini ilgilendirdiği şekilde anlatılacaktır.

Yönergenin ismi "Göz Bankası ve Kornea Nakli Merkezleri Yönergesi" dir. Yönergede geçen dört terimden;

A. GÖZ BANKASI

Vericiden göz küresi ve kornea, sklera, konjonktiva, limbus, amniyotik membran veya gerekli dokuların alınmasını sağlayan, alıcı sağlığı açısından gerekli test ve incelemelerin yapıldığı, saklandığı ve dağıtımının yapıldığı yeri tanımlar.

B. DOKU KAYNAĞI MERKEZİ

Organ veya dokunun alındığı tüm il ve ilçelerde bulunan kamu ve özel hastanelerin morglarını veya uygun yerleri (camilerin gasilhaneleri gibi) tanımlar. Ruhsat almış bir Göz Bankası'nın denetimi altında ve onunla beraber çalışır.

C. DOKU NAKİL MERKEZİ

Doku naklinin yapıldığı yataklı kamu veya ruhsat almış özel hastaneleri tanımlar.

D. AMELİYAT

Ameliyatlar, göz hastalıkları uzmanı niteliği kazanmış bir hekim tarafından, Göz Bankaları'ndan alınan materyallerle sadece yukarıda tanımlanan hastanelerde yapılır.

A . GÖZ Bankaları

Sorumluluğunu bir göz hastalıkları uzmanının üstlendiği kamu sağlık kurumlarının bünyesinde kurulabilir. Bankanın açılma izni, planı, içinde bulunan araç ve gereçlerin miktar ve yerlerinin düzeni; personel ve görevleri, eğitimleri, çalışması, finansmanı, kayıtları, denetlenmesi yönergede ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Bankanın tıbbi standardı, Kornea Nakli Bilim Kurulu'nun belirlediği standartta olmak zorundadır. Bu standartlarda faaliyet göstermeyen bankanın açılış izni iptal edilir. Banka kullanıma uygun olarak topladığı korneaları; acil kullanım dışında, kendisine kornea temin eden kamu ve özel hastanelere %80 geri verir. Kalan kornealar diğer kornea nakil merkezlerine talep sırasına göre dağıtılır. Bir banka iki yıl üst üste yılda 75 cerrahiye uygun kornea üretemezse faaliyetleri durdurulur.

B. Doku Kaynağı Merkezleri

İl ve ilçelerdeki tüm kamu ve özel hastanelerdeki tüm ölüm vakalarından doku alma hakkı sadece Göz Bankaları'nın eğittiği ve görevlendirdiği banka teknisyenlerine aittir. Dokunun tıbbi standartlarda alınmasından, saklanmasından, tetkiklerinin yapılmasından, dağıtılmasından ve kayıtlarından banka sorumludur. Doku kaynağı merkezinin başhekimisi, banka personeline her türlü kolaylığı sağlamakla yükümlüdür. İl sağlık müdürü bu işlemler için her türlü alt yapıyı hazırlar. Bu duruma göre göz hastalıkları uzmanı cenazeden doku alma hakkına sahip değildir.

C. Doku Nakil Merkezi

Bankadan temin edilen dokunun nakli, faaliyeti bakanlıkça onaylanan, yataklı kamu ve özel hastanelerde yapılabilir. Hastane; bünyesinde yapılan bu ameliyatı, kimin tarafından kime yapıldığını, doku bilgi formunu hastane kayıtlarına geçirmek zorundadır.

D. Ameliyat

Bankadan doku talebi, doku nakli yapmak isteyen göz hastalıkları uzmanı tarafından yapılır. Hekim; uzmanlık diplomasının fotokopisi, ameliyatı yapacağı hastanın kimliği ve hastalığının tanısı, ameliyatı yapacağı hastanenin bakanlık ruhsat fotokopisi ile ilindeki dokuyu temin

16.07.2004 tarihi itibari ile Sağlık Bakanlığı açılış ruhsatı olan bankalar

1	ANKARA EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ ULUSLARARASI ANKARA GÖZ BANKASI	ANKARA
2	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ CERRAHPAŞA TIP FAKÜLTESİ	İSTANBUL
3	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İSTANBUL TIP FAKÜLTE LIONS GÖZ BANKASI	İSTANBUL
4	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ	ANTALYA
5	ŞİŞLİ ETFAL EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ	İSTANBUL
6	HAYDARPAŞA NUMUNE EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ	İSTANBUL
7	DR. LÜTFİ KIRDAR KARTAL EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ	İSTANBUL
8	HASEKİ EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ	İSTANBUL
9	SSK İZMİR EĞİTİM HASTANESİ	İZMİR
10	EGE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ GÖZ BANKASI	İZMİR
11	GATA GÖZ BANKASI	ANKARA

edeceği Göz Bankası'na müracaat eder. Aynı hasta için tek bir bankadan talepte bulunulabilir. Uygun doku (kornea) bulunduğu zaman, donörün (cenazenin) kimliği hariç, nakli yapacak hekime her türlü bilgi verilir. Dokuyu,

nakil yapacak hekim kabul ederse, bakanlık tarafından kabul edilen ücret yatırılır, faturası alınır. Banka, dokuyu nakil merkezine veya nakli yapacak hekime teslim eder. Teslimden sonra dokunun korunması nakil merkezine veya hekime aittir. Dokunun iadesi ancak dokunun özelliklerinin bozulmadığının belirlenmesi ve alıcıya nakil yapılamayacağıının belgelenmesi durumunda mümkündür. Dokunun başka bir alıcıya kullanılabilmesi için bankanın onay vermesi gerekir.

Nakli yapan hekim, nakil ile ilgili bilgileri, alıcı kimliği, nakil nedeni, nakil merkezi, nakil tarihini temin ettiği bankaya bildirmek zorundadır. Banka nakil için uygun görmediği dokuları, eğitim ve araştırma amacı ile isteyenlere gönderir. Bu bilgiler bankada saklanır. Bütün bu bilgiler ışığında doku nakli yapan hekim ve hastaneler, faaliyeti bakanlıkça onaylanmış Göz Bankaları tarafından gönderilen dokuları kullanmalı, banka kurum ve kişilerden veya yurt dışından doku temin etmemeli, banka tarafından gönderilen doku bilgi formunu saklamalı ve resmi kayıtlara geçirmelidir. Aksi durumlarda yürürlükteki yasalarla ağır hapis ve para cezası ile yargılanmak zorunda kalabilirler.

KAYNAKLAR

1. Zati İ. İstanbul Serir. 1926; 8:1280-1281.
2. Eğilmez S, Ateş H, Hancı İH (editörler). Keratoplasti ve Medikolegal Sorunlar. Oftalmolojide adli konular. 1. Baskı, İzmir: Reprint, 1997: s 89-92.
3. Akalın D, Kocakaplan R, Yılmaz A (editörler). Göz Bankası ve Kornea Nakli Merkezleri Yönergesi. Yönergeler 2002. 1. Baskı, Ankara: T.C Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2002: s 53-60.